

Kolm apelsini pritsivad jälle groteski ja satiiri

VALNER VALME
valner.valme@postimees.ee

Kui jätta lavastamise protsessis mõtlemata tulemusele, sellele, kuidas see kõik pärast välja hakkab nägema, lastes luues n-ö minna, võib resultaat tulla ebatavaline – loodetavasti just selline, nagu «Armastus kolme apelsini vastu» tuleb, ütleb neljapäeval Estonia teatris esietenduva ooperi lavastaja Dmitri Bertman.

Tegu on rahvusooperi viimase aja võimsaima projektiga. Lavastaja tuleb Venemaalt, on siinse publiku jaoks juba vana tuttav, kelle käsi vormis kolm aastat tagasi lavaliseks meistriteoseks ka Erkki-Sven Tüüri ooperi «Wallenberg». «Kolme apelsini» tähtsust näitab seegi fakt, et esimest korda tehakse esietendusest otseülekanne televisioonis.

Itaalia näitekirjaniku Carlo Gozzi «Armastus kolme apelsini vastu» oli 18. sajandil uendusliku ja populaarse *commedia dell'arte* (improvisatsiooniline maskikomöödia) tähtteoseid. 1761. aastal kirjutatud näitemäng on groteskne ja totter, ent meisterlik ja põhjendatud. Gozzi pilab sellega kaasaegset Carlo Goldonit, kelle surmtöised ja õõnsad melodraamad olid Gozzi arvates süüdi itaalia teatri allakäigus. Gozzi tekst põhineb muinasjutu «Armastus kolme apelsini vastu» parodeerimisel.

Gozzist Nüganenini

1991. aastal esietendus Viljandi Ugala teatris samanimeline sõnalavastus, mis jäi aastateks

Fantaasiaküllane kogupereoooper: aktsionis on Ninetta (Kristina Vähi) ja Prints (Mart Madiste). Foto: Harri Rospu

oli ühtaegu maagiline ja satiiriline. Iroonilisi nooli lastakse selles ka helilooja kaasaegsete ooperitraditsioonide pihta.

Bertman omakorda toob esile teose fantaasia ja sürrealismi.

tusega kolme apelsini vastu» esimest korda kokku GITISES (Venemaa riiklikus teatriinstituudis – toim),» jutustab Bertman. «Võib ju tunduda, et selle žanriga on raske töötada, et

näitlejameisterlikkust ja Strehler oli samas *commedia dell'arte* õpetajaks. «Mõistagi ei jätnud ma juhust kasutama ja käisin ka tema loengutes,» ütleb ta.

«Ma võin öelda, et ehkki

luues liiga palju mõtlema kontseptsioonidele või teooriatele, vaid minema asja sisse ja tegema oma kunsti siiralt ja südamest.»

Mitte ooper on moes?

ne ooperiteatris läheb klassika, selline džentelmenlik valik, «Traviata», «Rigoletto», «Jevgeni Onegin». Samal ajal loetakse kaasaegseks ooperiks selliste näiteks «Fouquet», «Berg Janacek kelle ooperid on

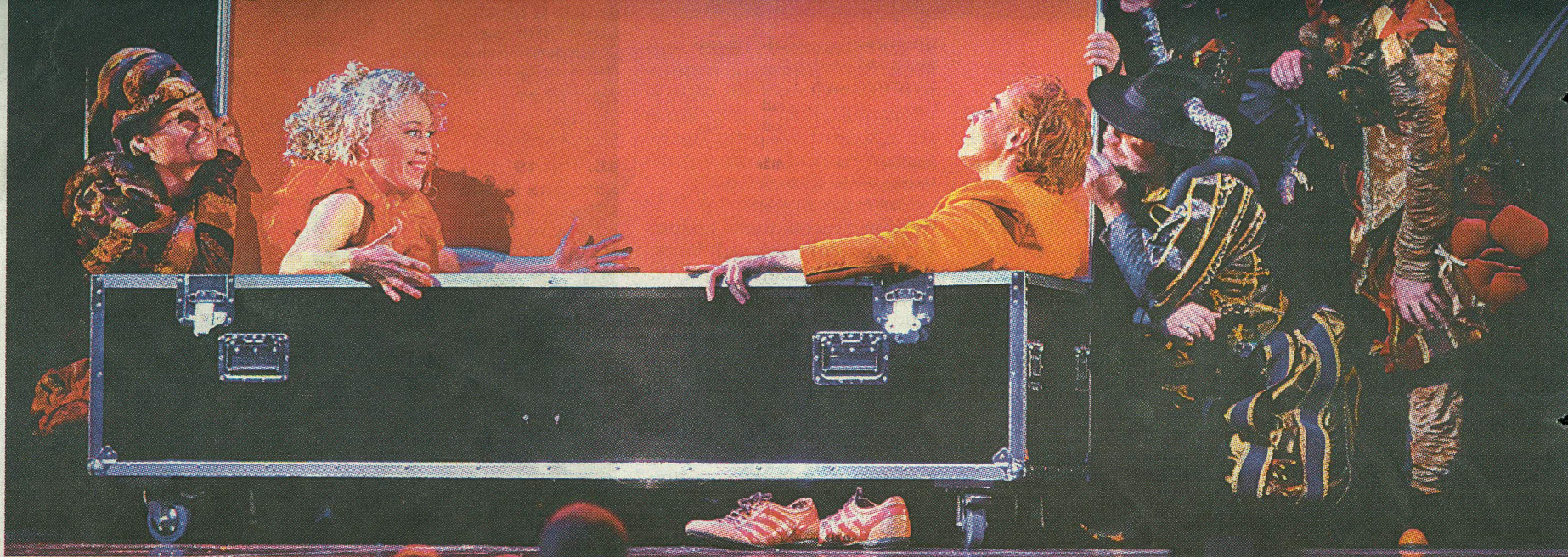
Tegu on rahvusoperi viimase aja võimsaima projektiga. Lavastaja tuleb Venemaalt, on sinise publiku jaoks juba vana tuttav, kelle käsi vormis kolm aastat tagasi lavaliseks meistriteoseks ka Erkki-Sven Tüüri ooperi «Wallenberg». «Kolme apelsini» tähtsust näitab seegi fakt, et esimest korda tehakse esietendusest otseülekanne televisioonis.

Itaalia näitekirjaniku Carlo Gozzi «Armastus kolme apelsini vastu» oli 18. sajandil uuendusliku ja populaarse *commedia dell'arte* (improvisatsiooniline maskikomöödia) tähtteoseid. 1761. aastal kirjutatud näitemäng on groteskne ja totter, ent meisterlik ja põhjendatud. Gozzi pilab sellega kaasaegset Carlo Goldonit, kelle surmtöised ja õõnsad melodraamad olid Gozzi arvates süüdi itaalia teatri allakäigus. Gozzi tekst põhineb muinasjutu «Armastus kolme apelsini vastu» parodeerimisel.

Gozzist Nüganenini

1991. aastal esietendus Viljandi Ugala teatris samanimeline sõnalavastus, mis jäi aastateks Eesti lavade kultusteoseks. Lavastaja Elmo Nüganen oli Gozzi näidendi kohandanud tollase Eesti murrangulisi sündmusi pilavaks lavastuseks.

Gozzi teose mugandasid vene keelde aga Meierhold, Vogak ja Solovjov, kelle teksti põhjal omakorda kirjutas libreto helilooja Sergei Prokofjev. «Kolme apelsini» esietendus oli 1921. aastal USAs Chicagos Auditorium Theatre'is. Prokofjevi teos

Fantaasiaküllane kogupereoper: aktsioonis on Ninetta (Kristina Vähi) ja Prints (Mart Madiste). Foto: Harri Rospu

oli ühtaegu maagiline ja satiiriline. Iroonilisi nooli lastakse selles ka helilooja kaasaegsete ooperitraditsioonide pihta.

Bertman omakorda toob esile teose fantaasia ja sürrealismi, ja nagu ta selgitab, on ta küll kursis algmaterjaliks oleva *commedia dell'arte* spetsiifikaga, aga pole selles kinni.

Ongi aeg küsida Bertmanilt, millised on tema suhted *commedia dell'arte*'ga. Ja mis sellest asjast välja tuli.

«Tänapäeval ei ole isegi Itaalias kuigi palju inimesi, kes *commedia dell'arte* traditsiooni põhjalikult tunneks. Mina puutusin selle žanri ja sealhulgas «Armas-

tusega kolme apelsini vastu» esimest korda kokku GITISes (Venemaa riiklikus teatriinstituudis – toim),» jutustab Bertman. «Võib ju tunduda, et selle žanriga on raske töötada, et see on nii spetsiifiline, aga tegelikult on see Venemaal ju tuntud, sest laadateater, uulitsateater, petruškad, arlekiinid, maskid, see kõik eksisteeris meil *commedia dell'arte* slaavi vastena juba sajandeid tagasi.»

Bertman on õppinud ka *commedia dell'arte* ühe nimekama asjatundja, Giorgio Strehleri käe all. See juhtus Šveitsis, kus Bertman õpetas Berni ooperistuudio noortele lauljatele

näitlejameisterlikkust ja Strehler oli samas *commedia dell'arte* õpetajaks. «Mõistagi ei jätnud ma juhust kasutama ja käisin ka tema loengutes,» ütleb ta.

«Ma võin öelda, et ehkki žanr on algimpulsilt improvisatsiooniline, on maskide kasutus *commedia dell'artes* täpselt süstematiseeritud, ja kuigi seda ei saa võrrelda Stanislavski meetodiga, tegutsevad osalised siiski psühholoogilise teatri põhimõtete järgi.»

Bertman ei kavatse aga jääda ühegi žanri raamesse. «Minu arvamus on,» seletab Bertman, «et kunstnik, olgu siis näitleja või lavastaja, ei peaks teost

luues liiga palju mõtlema kontseptsioonidele või teooriatele, vaid minema asja sisse ja tegema oma kunsti siiralt ja südamest.»

Milline ooper on moes?

Lõpetuseks, Dmitri Bertman on täpselt selline mees, kellelt uurida ooperi trendide kohta. Milline ooper on moes Eestis, Venemaal ja Euroopas, arvestades nii klassikat kui uusi teoseid?

Bertman: ««Wallenberg» on tänapäeval haruldus, eriti endise Nõukogude Liidu riikides. Haruldane on see, et nii populaarseks saab tänapäeval elava autori tänapäevane ooper. Ve-

ne ooperiteatris läheb klassika, selline džentelmenlik valik, «Traviata», «Rigoletto», «Jevgeni Onegin». Samal ajal loetakse kaasaegseks ooperiks selliste autorite teoseid nagu Poulenc, Berg, Janacek, kelle ooperid on sageli juba sada aastat vanad.»

Ta lisab: ««Wallenberg» näitab, et publik on täiesti uueks ooperiks valmis. Moskvas on seitse ooperiteatrit, tohutu põld uue ooperi sünniks, noorus käib ooperis, saalid on välja müüdüd, see on ka Euroopa mood, ja ma arvan, et kõigele sellele tuginedes on ooperil suur tulevik nii Eestis, Venemaal kui Euroopas.»